

Vadsø den 23/10-1945

Mors brev til Bergljot – En beretning fra krigens grusomhet

Ingrid Pleym

Født 26 September 1906, Karasjok

Død 26 August 1976, Nesodden

Kjære Bergljot!

Nei, nå får jeg komme med beretningen om evakueringen ifjor ellers blir det aldri.

Arne er i Kirkenes, og ungene har nettopp lagt seg, så nå får jeg vel ro. Det er slikt tiltak å begynne med det, da det er en lang historie. Og nå når det er så lenge etterpå, orker jeg nesten ikke, men du må få vite hvordan vi hadde det.

Ja, jeg vet ikke hvor jeg skal begynne og hvor jeg skal slutte. Det var en lang tid full av spenninger og så meget tragisk at en etterpå ikke forstår hvordan en holdt ut og at en beholdt forstanden. Men det er slik at når en er midt oppe i det og alt må gå, da får en kraft til å holde ut.

Den 25 oktober ifjor - altså om to dager - begynte vi å flykte. Og ifjor lå jeg altså i Karasjok, 7 dager etterat jeg hadde fått barnet, og vred meg i sengen ved tanken på hva jeg hadde i vente.

Heldigvis ser en ikke fremover - da ville jeg gitt opp. Og nå kan jeg ikke være takknemlig nok fordi jeg virkelig sitter i vårt eget hus i Vadsø og har begge ungene i behold. Det var en tid der oppe at jeg ikke turde håpe på at vi noen gang skulle komme til noe skikkelig mere.

Som du vet drog vi fra Vadsø til Norviks hytte - 5 km herfra - den 8 mai ifjor. Fra den tid og til 1 juli i år levde vi så å si som flyktninger - og til dels ennå - da vi f.eks. ikke har kjøkken og lever så skrøpelig som det nesten går an (men vi får kjøkken i nærmeste fremtid - og alt retter jo på seg)

Den 23 august ifjor fikk vi så den fryktelige bombingene - som var gruffull. Arne var nettopp syklet til byen for å hente melken. Piken, Harald og jeg var således alene. Vi lå flat på gulvet da der ikke var kjeller. Jeg kan ikke med ord fortelle hvor forferdelig det var. Jeg trodde aldri at det skulle ta slutt, og jeg trodde hele Vadsø var utslettet.

Piken våget seg opp til vinduet og fortalte at det var en eneste svart røk i Vadsø-byen. Harald var fra seg av redsel og ropte og skrek: « hva tror du om far blir bombet, og mamma du må ikke reise deg - så blir du bombet og jeg har ingen mamma mere».

Dette ved siden av gjorde det rent uhyggelig. De samme tankene hadde jeg jo selv i meg og arbeidet med. Men jeg gjorde meg rolig for Haralds del. Først da angrepene var over kom reaksjonen. Og den tiden til Arne kom tilbake var nervepirrende. Gud skje lov fordi han kom!

Det var da ikke 2 måneder igjen til jeg skulle ha den lille (som jeg fikk 16 oktober). Det var ikke plass å få på landet i nærheten - da det var evakuerte over alt. Og Arne ville absolutt til Karasjok - da han allerede da mente at det derfra ville bli lettest å flykte om det skulle bli nødvendig. Og det var jo også det lureste - tross alt. Hadde vi blitt ved kysten - hadde Arne vært nødt til å dra til Karasjok og Kautokeino da ordren kom - og enten hadde Harald og jeg blitt tatt med av tyskerne, og i alle tilfelle ville vi bli skilt fra Arne.

Vi drog til Karasjok. Harald og jeg med elvebåt til Karasjok, og Arne reiste rundt med lastebil, hvor han fikk tøyet vårt med og en del av møblene.

Det var en anstrengende tur for meg - da vi måtte gå lange stykker, nemlig over strykene. Men det gikk bra.

I Karasjok fikk vi så en av veivesenets hytter - hvor vi håpet vi skulle bli vinteren over. Der hadde vi stue, soveværelse og kjøkken. Vi hadde et svært strev med å få alt

i orden. Og vi fikk det også i stand til den lille kom - og hushjelp hadde vi fått. Jeg gledet meg til at det skulle være overstått - og at jeg da skulle få kose meg litt. Det hadde jo vært et eneste bråk i lange tider.

Riktignok gikk det mange rykter mens jeg gikk der og ventet - og mange gjorde seg klar til å flykte. Kirsten Hegge og familien var allerede evakuert 1 mil oppover da vi kom oppover. Men jeg var nå rolig og håpet at det bare var nervøsitet, og at vi skulle få være i fred.

Jeg fikk da barnet den 16 oktober - og alt gikk så fint. Fra jeg la meg og til jeg fikk barnet gikk det det bare 2 timer. Og vi ble glad kan du tenke da det var en liten pike. Ja, jeg var så glad og fornøyd - kan du tro - fordi det var overstått. Hele den tiden jeg gikk med henne hadde jo vært alt annet enn hyggelig.

Men herligheten varte ikke lenge. Allerede noen dager etter - jeg ligger og halvsover - hører jeg det fra kontoret (ved siden av værelset mitt hadde vi veikontoret) snakkes om evakuering av Karasjok. Jeg roper på søster Marit - som pleiet meg, Arne var på kontoret på den andre siden av elven - i Heggens bygning, og spør henne ut. De hadde ikke tenkt å fortelle det til meg ennå, men sannheten måtte frem.

Karasjok skulle tvangsevakueres - da stedet skulle brennes. Det var et slag, men jeg tok det forholdsvis rolig. Folk var ellers i full gang med evakuering. Motorbåtene gikk dag og natt oppover elven til seterplassene.

Men så dagen etter kommer noe enda verre. Arne kommer hjem og legger et telegram på sengen min. Det var et telegram fra politimesteren i Hammerfest om at Arne snarest måtte komme til Kautokeino å ordne med reinflokken som skulle evakueres til Troms fylke. Han reiste fra Hammerfest og til Kautokeino. Dette var en ordre fra Jonas Lie (nazistisk politimester). Kan du tenke deg noe verre?

Karasjok skal tvangsevakueres, Arne skal reise (det hadde vært det samme som at jeg ikke hadde fått se ham igjen før etter frigjørelsen) og der lå jeg med et 2 dagers gammelt barn kunstig ernært. Jeg begynte å stortute. Arne forklarte da at han måtte få meg og barna oppover til Assebakte straks - i sikkerhet. Hvis han ble i Karasjok var han nødt til å dra - hvilket han på ingen måte kunne gjøre. Det var jo rene vannvidd å evakuere reinflokken. Han forberedte meg da på at han når som helst måtte stikke avgårde. Han var kjent på fjellet og skulle nok klare seg. Han kom seg nok til en

reinby og var da berget, forklarte han. Dersom tyskerne kom til meg, skulle jeg forklare at Arne var reist på fjellet for å ordne med reinflokken. Og hvor på fjellet, det kunne jo ikke jeg forklare. Han mente at det ikke skulle gå så lenge før tyskerne var vekke fra Karasjok, og da kom han tilbake til oss. Vi skulle da klare oss til befrielsen kom. Mat hadde vi. Han så lyst på det slik. Da trodde vi ikke de ville brenne annet enn selve Kirkestedet, og at vi fikk være i fred når vi drog bort derfra. Det hadde nemlig noen tyskere uttalt, hørte vi.

Men jeg ville og turde ikke evakuere før etter 8 dager. Jeg orket ikke tanken. Jeg kunne jo pådra meg en langvarig sykdom eller kanskje noe enda verre.

Arne telegraferte da til politimesteren at han grunnet sykdom ikke kunne reise - og senere snakket han med ham i telefonen og forklarte hvordan alt var. Karasjok skulle evakueres og han måtte få oss vekk. Han lovet så å komme da dette var overstått. Dernest telegraferte han til departementet og forklarte hvilken ordre han hadde fått og hvor helt umulig det var å gjennomføre noe slikt osv. Jeg leste telegrammet. Det var greit og skrevet slik som Arne så på det. Dette fikk han ikke svar på, da forbindelsen straks etter ble brutt.

Det var noen nervepirrende dager som fulgte. Den 8. dagen skulle vi altså videre oppover dalen - pappa, piken, ungene og jeg pluss Arne. Jeg vred meg av fortvilelse der jeg lå, tankene arbeidet - alt var så grusomt ubarmhjertig.

Alle var nervøse - det var bare om å gjøre å få meg så passe bra at vi kunne komme av gårde. Tankene var fæle, jeg så ingen utvei. Tanken på å reise sydover kunne jeg ikke tenke - ombord på tyske båter - gå til bunns med begge ungene mine - selv syk og nedfor. Arne var helt imot reisen sydover. Jeg måtte ha reist alene i tilfelle - og godt var det at vi ikke drog.

På den annen side - tanken på livet oppe på fjellet og all forbindelse brutt var skremmende. Arne skulle og måtte rømme før eller senere (det visste vi ikke da), og jeg alene med barna, pappa og piken. Heldegvis var pappa med. Da jeg selv ikke hadde mat til barnet - var jeg avhengig av folk med kyr - ellers var det døden for barnet. Det var kvaler, kan du tro. Alt var svart, så mørkt som det kunne bli. Men de dager gikk også (det er ett år siden nå) og jeg grøsser ved tanken.

Det 9. døgnet drog vi så oppover elven med båt - det var den 25 oktober. Ellers om

årene er det is på den tid og ufremkommelig, men snakk om at det ordner seg. Vi kom frem med båt langt ut i november - nesten uhørt. Jeg var ustø da jeg drog ned til båten, og ryggen var ikke rar. Vi kom oss til seterstua hvor vi skulle bo.

Foruten oss var det mange samefamilier på dette stedet - Assebakte. Og så bodde det to norske familier noen kilometer nedenfor - deriblant doktoren.

Så var det da på nytt å begynne med å pakke opp og ordne seg for å bli der. Det var jo sommerhus og veldig kaldt. De begynte så å torvklæ hytta til vinteroppholdssted.

Vi hadde bare vært der litt over en uke - så fikk vi høre at kvinner og barn skulle tas med bil til Alta (veien til Alta gikk forbi Assebakte). Mennene skulle marsjere. Da ble det et oppstyr igjen. Alle drog sin vei lenger bort til hver sine steder. Folk var helt oppskaket og hadde nok med seg selv. Vi fikk hverken båt eller noe annet til å få vekk sakene våre. Men til slutt fikk vi følge med en båt som skulle oppover. Men vi fikk bare ta med det aller nødvendigste. Alt ellers måtte vi la bli igjen - alt vi eide, mat, klær, møbler osv. Det var fælt.

Dagen etter vi kom oppover til Beskenjarg - 3 mil fra Karasjok - skulle Arne og en frue nedover for å se til noe klær som ble liggende igjen ved elven et stykke nedenfor. Vi bodde eller skulle da bo på fjellstuen sammen med en kjøpmann Gustavsen og frue pluss hushjelp og betjent.

Arne hadde kikkert med og brukte den hele tiden. Og plutselig ser han 5 tyskere komme oppover. Han løper til skogs med en gang og ber fru Gustavsen gå tilbake og varsle de andre. De visste jo ikke hva tyskerne kom efter. Hadde ikke disse to gått nedover, hadde tyskerne kommet overraskende over oss der oppe og tatt med en masse mannfolk. Fru Gustavsen snudde, og da hun kom til et telt hvor en lærer Saraksen med familie var, ba hun ham løpe løpe oppover. Han kom da oppover, og alle mennene farer opp og til fjells bar det. Om en stund kommer også fru Gustavsen, og jeg får da høre sammenhengen og at Arne er kommet seg avgårde.

Vi ble da enige om hva vi skulle si til dem - nemlig at Arne var dratt til fjells for å ordne med reinflokken, og at Gustavsen var dratt med for å hjelpe ham.

Og det var ikke lenge etter så kom det 7 karer oppover og direkte til fjellstuen hvor

vi bodde. Et par ble stående ute og noen kom inn. De spurte ikke etter mennene våre, men kom med mange andre spørsmål. Da de så gikk fra oss, gikk de rundt omkring i alle de andre husene – samehusene - og der hadde de spurt etter lappefogden, Gustavsen og en lærer. Dette kom de og fortalte oss etterat de var dratt tilbake. Dessuten hadde de tatt fram bilde av Pleym og meg og spurt om de kjente disse menneskene. Men de ristet bestemt på hodet og sa: Nei!

Og vet du hvor de hadde fått tak i bildene. Jo i det huset som vi måtte dra fra i Assebakte. Vi måtte som sagt forlate alt der, og disse tyskerne hadde brutt seg inn der en halv time etterat vi forlot stedet. Og der hadde de tatt alle våre bilder - massevis av pene bilder.

Om aftenen i mørket kommer så Arne og betjenten til Gustavsen inn til oss helt våte av å løpe rundt på fjellet hele dagen i det været, og uten mat så å si. De kom for å få tørre klær og mat. Dette gikk for seg i en fart, og så drog de avgårde igjen. De sa at de kom ikke tilbake før tyskerne var ute av Karasjok. De drog da til en hytte 1 mil oppover, men senere drog Arne og Gustavsen til en fjellfinnby mange mil borte. Vi kunne ikke tenke oss at de kom og brente Beskenjarg, men Arne sa at jeg måtte sende bud hvis så skulle skje.

Fru Gustafsen og piken deres, pappa, min pike, barna og jeg ble så igjen. Vi var ikke høy i hatten noen av oss. Når som helst ventet vi at tyskerne kom på visitt for å se etter disse. Det gjorde de ikke, men til stadighet fikk vi høre av folk som kom oppover at tyskerne over alt spurte etter lappefogden. Og du kan tro det var nifst.

Vi var så i 2 og 1/2 uke på Beskenjarg, og imens sprengte de og brente til stadighet. Vi så bare lysninger på himmelen. De kom da nærmere og nærmere og til slutt skjønnte vi at de også kom til Beskenjarg for å svi av.

Vi fikk da en gutt til å gå opp til Arne med brev - hvor jeg forklarte situasjonen. Folk var aldeles hysteriske. Alle skulle til fjells - skyte ned dyrene osv. Og hva skulle så jeg gjøre. Det gikk nemlig rykter om at de tok folk med seg, og dette gjorde folk aldeles vanvittig av redsel. Gutten gikk opp, men ga seg så god tid på veien at Arne nådde ikke ned før de kom og brente stedet. Det var så vanskelig å vite hva en skulle gjøre.

Pappa mente det var ensbetydende med døden å dra til fjells. Det var ikke flere hus

igjen med unntagelse av et lite hus med 1 rom 1 mil lenger borte, og der var det helt fullt av folk. Men jeg regnet som så at straks Arne kom ble det en råd. Han hadde sikkert reinskyss med - så kunne vi dra til en fjellfinnby først og så senere over grensen til Sverige.

Men så var det melk til barnet. Jeg hadde bare 2 bokser tørrmelk. Pappa og en til ville dra nedover til Karasjok og se til å få en bil ned til kysten. Dette kunne jeg ikke tenke meg til. Ikke kunne jeg komme den veien med 2 barn, 3 mil nedover, og ikke ville jeg dra fra Arne. Alle de andre skulle altså opp på fjellet i telt osv. Det var umulig for meg med det lille barnet.

Jeg bestemte meg da for å bli til de kom. Jeg hadde ikke annet å gjøre. Lærer Saraksen med 3 barn lovet å bli igjen med meg og dele min skjebne. De lovet pappa dette. Vi visste at når vi våknet om morgenen, var alle de andre forsvunnet. De skulle stikke til fjells om natten. Det er bare Saraksens og jeg som vet og som kan forstå hvordan vi hadde det, og hvor meningsløst det var. Men jeg håpet at Gud hjalp. Vi selv hadde intet vi kunne gjøre - bare bli og så se hvilken vei det bar.

Jeg ba inntrengende da jeg la meg og sovnet merkelig nok. Og da jeg våknet om morgenen, var stedet som en kirkegård. Det røk ikke av en skorstein, helt dødt over alt. Jeg gikk da bort til Saraksens, og der var de i et tomt koldt værelse. Menneskene der var gått sin vei om natten og til og med tatt ut komfyren. Alt var tømt. Det var en fryktelig følelse - umulig å beskrive.

Saraksens ble så med til fjellstuen for å vente. Han hadde lånt to kjelker. Den ene til seg selv for å dra det nødvendigste av det vi måtte ha med når de brente stedet. Og hvis de lot oss bli igjen, tenkte vi oss 1 mil oppover til det huset som stod igjen i håp om å treffe Arne der. Den andre kjelken skulle jeg dra lillesøster på, hun var da tre uker.

Vi snakket ikke og spiste ikke, men bare gikk fram og tilbake i en veldig spenning. Vi hadde et svakt håp, tenk om de allikevel ikke kommer hit. Men nei, ved 12 tiden kommer de marsjerende oppover og direkte til fjellstuen.

Jeg la barnet på bordet i håp om å vekke medlidenhet. Da de kom, så jeg den ene bli helt forskrekket da de så det lille barnet.

De kom inn og spurte hva vi gjorde her og hvor lenge vi skulle bli. Vi forklarte at vi ventet på reinskyss og skulle til Alta. Det var det som var ordren. Alle skulle til Alta og derfra videre. De spurte når skyssen kom. Vi sa den kunne komme når som helst. Og vi spurte om de ikke kunne vente med å brenne et par dager. Jeg håpet Arne kom innen da og slik at vi fikk skyss.

Nei, sa de, det var forferdelig, men ordren kom fra øverste hold. Om ikke de gjorde det, kom andre etter som ville gjøre det. Før disse forlot huset brente det allerede rundt omkring i de andre husene. Ungene hylte og skrek - de brenner, de brenner.

Vi fikk så 2 timer å gjøre det på av den karen som vi snakket med. Han sa at vi kunne flytte alt ut og ordne oss i ro. Jeg spurte så om de skulle brenne videre og at vi visste om en gamme noen mil borte. Dit kunne vi gå til reinskyssen kom. Men dersom de skulle brenne videre kunne vi likeså godt legge oss ned i sneen og dø. Nei, sa han - gå dit og vær der til skyssen kommer, men ikke bli der, det kommer andre etter. Dermed var vi i full gang med å få alt ut.

Pappa og en annen mann dro ned til Karasjok for å se om det var håp om å komme seg sydover. Det var grusomt å si adjø til hverandre på den måten. Fra det øyeblikk han gikk nedover, visste vi at vi ikke kom til å få vite noe om hverandre hva som enn skjedde, ikke før krigen var slutt. Jeg følte som om det var siste farvel.

Han på sin side hadde hatt det aldeles forferdelig ved tanken på meg og barna. Det han så for seg hele tiden - inntil han fikk høre at vi var i livet (og det var først langt ut på våren) - var meg med barna ute i sneen og alle husene brente. Han kunne ikke tenke seg at barnet kom til å leve mere enn et par dager.

Men etterpå viste det seg at det var det beste for han at han drog og vi ble tilbake - tross alt. Det vi senere opplevde ville være fælt for en gammel og sykkelig mann. Pappa er nemlig ikke så frisk lenger.

Da jeg så hadde fått barnet i komsen - og vi hadde fått alt ryddet ut av huset - bar det i vei. Målet var altså dette fullpakkete huset 1 mil ovenfor. Jeg drog barnet på kjelken, ryggsekk på ryggen (som inneholdt brød, margarin, kaffeerstatning og kopper) med den ene hånden og i den andre hånden en veske med barnetøy. Harald trippet ved siden av. Den andre kjelken hadde Saraksen full av alt det nødvendigste,

litt sengeklær, vannbøtte, øks, kasseroller, kaffekjel osv. Fru Saraksen bar melkespannet og leide den minste piken i hånden (hun var litt yngre enn Harald), de to eldste gikk ved siden av. Alt det andre måtte vi la bli igjen, som all mat for vinteren, klær osv. Vi visste at ble dette brent eller stjålet, kunne vi ikke klare oss mange dager. Men vi håpet at tyskerne ikke brente det og dernest at Arne kom i løpet av natten og fikk hentet opp sakene. Vi gikk ut fra at han kom med en eller annen skyss.

Ja, slik drog vi avgårde mellom de brennende husene - et syn kan du tro. Tyskerne selv stod aldeles målløse av forskrekkelse og så på dette følge. En av dem sa til Saraksen: «Dere må ikke være ute i natt, det er kaldt». Komisk - etter å ha brent husene. Da vi kom opp på høyden, så vi fjellstuen stod i brann. Denne turen kan jeg ikke beskrive. Den må oppleves for å forstå det.

Det var en gruffull vei, sand og store steiner. Jeg følte det som om ryggen skulle gå av. Det var jo bare 3 uker siden jeg hadde fått barnet, vet du. Kjelkene veltet ustanselig.

Og så den stakkars lille Harald. Rett som det er satte han seg ned. «Mamma, jeg er så trett, så trett». Men han gikk så igjen, for han forstod han måtte avgårde. Jeg oppmuntret han på alle måter, sa vi kom til å møte pappa snart osv. Og det at vi skulle møte pappa var det eneste han ville. Da vi var på Beskenjarg og snakket om hva vi skulle gjøre, gråt Harald og sa: «Vi må ikke reise fra han pappa, da finner han jo oss aldri igjen».

Da vi så hadde gått bare halve veien, var det alt mørkt. Barna var trette og sultne og lillesøster gråt. Jeg for min del frøs på bena. Saraksen hadde bare gått eller kjørt denne veien en gang før. Så han var i det hele tatt ikke sikker på at vi var på rett vei. Og nå mente han at det var umulig at vi kunne rekke bestemmelses-stedet. Barna var trette, det var mørkt, så det var umulig å se veien. nå visste han at det skulle være en liten seterstue i nærheten, men hvor - det ante han ikke. Vi stod da ved en bekk i tett skog og mørke. Det eneste vi da kunne gjøre var å slå oss ned ved den, men det ville ha vært redselsfullt. Det eneste vi hadde av sengeklær var jo bare noen tepper, og det hadde ikke vært nok til 5 barn.

Der stod vi uten å si noe - bare tenkte. Da var motet sunket. Tanken på det stakkars barnet som lå der våt og sulten - og at jeg måtte ta henne opp der i kulden, var jo

hjerteskjærende.

Vi var overbevist om at det ville blitt en ulykke det hele, noe meningsløst grusomt. Men nå skjer det store. Jeg sier plutselig henslengt: «Tenk om det kunne komme en barmhjertig samaritan». Og vet du, ordene var såvidt sagt, så ser vi en mørk skikkelse borte i mørket komme mot oss. Vi trodde ikke våre egne øyne. Det var en same som vi kjente godt. Han kom fra oppholdsstedet på fjellet og skulle ned til noen andre lenger nede. Det lå nemlig sameer rundt omkring i fjellet. Vi forteller ham hva jeg nylig hadde sagt, og han sier: «Seterstuen ligger noen meter nedenfor, og dere står ved veien». Kan du tenke deg vår glede. Jeg kunne ha falt ham om halsen. Jeg har alltid trodd på Gud, men da var det ikke tvil i min sjel - og jeg måtte tenke: «Hvo Gud han sitter ene – han selv er mere nær».

Hadde altså ikke han kommet hadde vi blitt liggende ute. Og når det ble lyst hadde vi fått se veien like ved på andre siden av bekken. Mannen hjalp oss, eller meg med kjelken, så jeg fikk ta Harald i hånden. Veien der var grusom, tett i tett med ris og trær.

Vi kom oss da til huset og gleden ble stor da vi så at der var en liten ovn i huset. Folket der var nemlig rømt til fjells av redsel for at tyskerne ville komme og brenne. De hadde tatt alt ut, men satt inn en liten ovn istedenfor komfyren. Vi syntes derfor vi var kommet til et slott, så glad at vi glemte å bekymre oss for dagen i morgen.

Vi fikk varme i ovnen, jeg fikk stelt barnet og ungen sovnet straks. Dernest spiste vi andre. Vi var skrubbsultne. Jeg hadde ikke spist hele dagen av bare spenning. Da vi hadde spist la jeg meg og sovnet med en gang. Det var herlig. Jeg var dødsens trett, og det verste mente vi var over. Jeg fikk dermed ikke anledning til å gruble. Vi hadde bare mat for to dager. Dersom ikke Arne nådde frem og tyskerne brente sakene våre, så stod vi der. Men der var en som holdt hånden over oss. Klokken 2 om natten kommer Gustavsens og Arne inn og dermed redningen. Arne hadde med 8 rein for å ta oss med videre. Og i samme farten drog de ned til Beskenjarg og hentet alle sakene våre. Før klokken 8 om morgenen var alle oppe. Tyskerne hadde ikke rørt eller brent noen av tingene.

Men neste dag var det mye folk som kom for å se om alt var brent. De pleide nemlig å gjøre det. Og det var antagelig ikke de samme som brente, så du skjønner vi var heldige. Det kan jo hende disse hadde brent sakene våre om ikke Arne hadde fått

hentet sakene. Men den påfølgende dag ble vi ikke alene i hytta. Folk strømmet ned fra fjellet, med unger i lange baner, og til slutt var vi 30 mennesker i det lille rommet på 14 kvadratmeter.

Om natten lå de tett i tett på gulvet, det var ikke plass til en fot. Arne og Saraksen lå i telt, dessuten lå fullt av folk i en høylåve. Her ble vi i 2 og 1/2 uke. Arne ville ha med meg videre, men da vi ikke hadde rein til alt vårt pluss Saraksens, ville jeg ikke forlate dem. De forlot ikke meg på Beskenjarg. Derfor reiste Gustavsens, og vi ble igjen. Men det var nesten uutholdelig. Det var jo så fullt at vi visste ikke hvordan vi skulle få mat i oss eller noen ting. Alle var samer. De spyttet på gulvet, tørret det av med skallene, og der skulle folk legge seg ned med klærne om natten. Det å få stelle barnet der var et problem. Ingen steder å henge klærne, intet å vaske i, ikke plass til å varme vann. Det var nesten uutholdelig. Men alt går når det må gå. Ungen ble ikke forkjølet engang. Så får jeg halsesyke av å fryse på beina og blir liggende syk. Grusomt, kan du skjønne.

I det lille huset (slåttebod på 14 kvadratmeter)

(Bildet av slåtteboden ble tatt i 1989 på en tur til Finnmark, min søster står ved vinduet)

ble lille Ingrid hjemmedøpt av lærer Saraksen. Da var jeg så beveget at jeg gråt. Der og slik begynte hun sitt liv - hvordan det ville gå videre visste ingen av oss.

Lus fikk vi også, det var en pine. Vi fikk jo aldri vaske oss, bare hendene. Det er ubeskrivelig hvordan vi hadde det. I normale tider ville vi ment at det var ubergelig der. Men nå var det ikke noe valg - enten der eller i sneen. Og vi var takknemlig fordi vi var i hus. Da 2 og 1/2 uke var gått kommer det altså bud opp og forteller at Finnmark er befridd. Det var en same som bodde sammen med oss som gikk ned på ski for å undersøke forholdene. Og det første stedet han kommer til, hvor hele bebyggelsen står, er Valjok.

Du kan tenke deg gleden. Vi trodde jo alle at det ikke fantes folk før Tromsø. Han kommer så opp med med bud eller et brev om at Arne måtte komme til Vadsø til konferanse med fylkesmannen.

Det var en slags forbindelse (telefonisk) fra Vadsø til Valjok. Fylkesmannen hadde gjennom disse menneskene fått vite at Arne var i behold på fjellet et sted.

Nå kom som sagt budet opp til oss, og vi ble så glad at det umulig kan beskrives. Tenk at det fantes noen hus igjen og at det var folk der, fylkesmannen osv. Ja det var nesten utrolig.

Vi drog da nedover og kom til Valjok. Det var en veldig stor avstand da det ikke var noen steder vi kunne ta inn på turen. Du kan tro det var fælt å se de kjente stedene, bare ville ødemarken, det var som et ondt eventyr.

Lillesøster måtte ligge i timevis uten mat. Stakkars lille unge. Men vi kjørte jo med hest, så hun frøs ikke på noen måter. Da vi kom til Valjok var Georg Næss og frue der. Han var da konstituert lensmann.

Vi fikk et værelse for oss selv, og vi følte det som om vi fikk et slott. Tenk et værelse bare for oss selv. Det første vi gjorde var å bade og vaske, bade og vaske. Tenk å bli ren og fri for lus. Arne hadde hundrevis. Han hadde hatt de samme klærne i over en måned minst, og ikke hadde han noen klær å skifte (undertøy) da alt ble stjålet fra ham. Men vi klarte oss da til vi fikk vasket det han hadde på seg. Jeg derimot hadde alle mine klær, takket være en same som reddet ut alle sakene våre fra Assebakte før tyskerne brente. Uten hans hjelp vill vi ha vært helt ribbet.

Den aftenen vi la oss i rene senger og selv var rene - ja, noe så deilig kan jeg ikke huske å ha opplevet. Og for en deilig følelse å få stelle barnet ordentlig hver dag og se henne sove i en ren kurv. Å, det var herlig. Harald var hvit i ansiktet som et laken. Men han kom seg da solen kom, og han er ordentlig lang, kan du tro.

Arne drog så like etter til Vadsø og kom tilbake lille-julaften sammen med major John Giæver og kaptein Olav Rytter. Giæver skulle være med Arne på en 6 ukers tur rundt omkring på fjellet, Kautokeino osv for å undersøke forholdene. Man visste jo

intet om menneskene i Kautokeino og om fjellfinnene i det hele tatt. Rytter fulgte med et stykke og vendte så tilbake. Arne og disse to ble da hos oss i julen og til 1. nyttårsdag. Vi fikk en hyggelig jul med juletre, og kaker fikk vi også. Herrene hadde noe sjokolade med seg, og det pakket vi inn i flere små pakker til Harald, så det var pakker under juletreet.

Vi gikk rundt juletreet og sang, og alt var så høytidelig. For et par uker siden hadde vi ikke kunnet tenke oss noe slikt, ordentlig julaften og hyggelige snille mennesker. Og vi hadde det godt.

Første nyttårsdag drog de. Jeg var ikke glad for å sende Arne avgårde. Det var ennå tyskere vest for Kautokeino hadde vi hørt, og man kunne aldri vite. Ikke var det noen forbindelse den veien, så han kunne jo ikke ringe til oss, som han ellers gjorde på turene sine. I det hele tatt var det ennå litt nifst. Det gikk så mange rykter, og jeg følte meg ikke trygg. Det var jo tyskere både her og der.

Arne hadde kapteins uniform på den turen som sikkerhetsforanstaltning. Hvis uhellet skulle være ute, og de hadde blitt overrumplet av tyskere, så hadde ikke Arne blitt behandlet som sabotør, men som kaptein.

Alt gikk godt. De var helt i Stockholm for å ordne med forsyninger. Men jeg som ventet hjemme, var engstelig mange ganger.

Vi var altså nødt til å være på Valjok helt til i juni måned. Huste vårt i Vadsø var rekvirert til apotek, og det var ærgerlig. Det var helt i orden da tyskerne drog, men så skulle de norske ødelegge huset vårt.

På Valjok hadde vi bare det ene værelset, som var alt, til og med som pikeværelse og kontor. Noen ganger var nervene mine helt oppspilt. Jeg var så trett, så trett, og ønsket meg et sted hvor jeg kunne få hvile og sove i fred. Jeg hadde ikke kunnet holde det ut der i lengre tid med så liten plass.

Da vi kom hit var her et eneste rot og så fælt på alle måter. Jeg holdt på å gi opp. Jeg orket nesten ikke mere. Jeg var så trett og nervøs at jeg gråt for ingen ting. Det ble for meget når det aldri tok slutt på elendigheten.

Men nå er jeg kommet meg, skjønt vi har hatt det vanskelig. Nå får vi kjøkkenet vårt med det første, og det skal bli deilig. Det er fælt å være uten kjøkken, kan du tro. Akk ja, nå har jeg endelig fortalt deg det vesentligste om evakueringen. Det ble rotet, og det er dårlig stil. Men jeg er så lei av å skrive om dette. Du forstår det forhåpentligvis, og det er hovedsaken. Jeg synes synd i deg som skal tyde dette her.

Hjertelig hilsen fra
Ingrid

Harald Pleym
Porsgrunn 4 november 2014